

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата філологічних наук,
старшого викладача кафедри української філології
Хмельницького національного університету
Олійник Любові Валентинівни на дисертацію

Сребнюк Валентини Зіновіївни
«"АПОКРИСИС" ХРИСТОФОРА ФІЛАЛЕТА У ПОЛЕМІЧНОМУ
ДИСКУРСІ КІНЦЯ XVI – ПОЧАТКУ XVII СТ.»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за
спеціальністю 10.01.01 – українська література

Друга половина – кінець XVI ст. – це доба становлення української полемічно-публіцистичної прози, яка, окрім презентації міжконфесійної дискусії апологетів православної, католицької, протестантської церков, активізувала релігійне зростання, сформувала відповідний контекст становлення та розвитку книжності, визначила її характер та функції, інтегрувала моральний ідеал християнства в повсякденне життя, стала моделлю, в якій використовувалися пізнавальний та емоційний досвід суспільства у розв'язанні найважливіших проблем буття, передавала важливі для людини і суспільства етичні смисли. У процесі становлення була динамічним явищем, що несла відповідне смислове навантаження та виконувала різні функції в релігійно-суспільному житті нації. Полемічна проза здавна привертала увагу істориків літератури, однак і сьогодні залишається багато невирішених питань, особливо, коли мова йде про нове прочитання, нову інтерпретацію, комплексний підхід до аналізу конкретних творів з урахуванням сучасних методик: герменевтики, інтертекстуальності, риторики. Успішне дослідження української полемічної прози кінця XVI – початку XVII ст. є можливим лише за чіткого історичного підходу, в який занурені всі способи вираження авторського ставлення до світу, оскільки духовна культура кожної епохи має притаманну лише їй ментальність. Тому варто звернутися до сфери ідеології, спробувати зрозуміти дух епохи.

Тому звернення сучасних науковців до полемічних творів кінця XVI – першої половини XVII ст., у яких здійснювалися пошуки шляхів порозуміння

між конфесіями в умовах духовного тиску на українську православну спільноту, захисту своєї віри та доведення її правдивості, сприйняття та розуміння ідей європейської Реформації, є актуальним, оскільки творення сьогоденної історії держави супроводжуються різким протистоянням, зіткненням ідеологій, культурно-ціннісних систем, а питання національного самоусвідомлення і самоідентифікації порушується у історично-релігійному, соціально-політичному, культурному аспектах.

Дисертація Валентини Сребнюк також актуалізує цю проблему. У роботі подано цілісний аналіз твору Христофора Філалета «Апокрисис» у контексті полемічного дискурсу кінця XVI – початку XVII століття. Це знакова літературна пам'ятка, в якій вміло поєднано тогочасні традиції полемізування, реформаційні/контрреформаційні ідеї та прояви раннього бароко у літературі. Її дослідження у контексті епохи дозволило дисертантці найближче підійти до з'ясування її жанрово-стильової специфіки, визначити місце в літературному процесі. А нове прочитання заявлених дисертанткою й інших текстів (твору-запиту Петра Скарги «Синод Брестський» і твору-відповіді Іпатія Потія «Антиризис»), орієнтованих також на розв'язання суспільно-політичних та релігійних непорозумінь, ініціюватиме вирішення глобальних проблем національної духовності.

Дослідження здійснено в межах комплексної теми «Наративна комунікація і жанрова система українського письменства» (державний реєстраційний номер 0113U000126). Тему роботи затверджено (протокол № 7 від 24 лютого 2009 року) на засіданні вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження є цілком презентабельним. Дисертантка простудіювала праці вітчизняних і зарубіжних літературознавців, у яких з'ясовується роль та значення полемічної прози для українського письменства у контексті доби, за необхідності залучала праці істориків, релігієзнавців, дослідила різні аспекти теорії жанру, здійснила аналіз текстів на структурно-композиційному, поетикальному, жанровому рівнях.

За постановкою центральної проблеми, обраним науковим контекстом, за способом розв'язання завдань дисертація Сребнюк Валентини Зіновіївни є *новаторською*. У ній основним об'єктом глибокого наукового аналізу стало з'ясування художньо-стильових особливостей «Апокрисиса» Христофора Філалета в контексті міжконфесійних полемізувань кінця XVI століття та інтертекстуальних вимірів. Оригінальність роботи полягає і у тому, що дослідниця побачила позитив «Апокрисиса» Христофора Філалета у здатності виконувати функції посередника в діалозі культур та у подоланні упередженого ставлення до «іншого» (народу, культури, традицій), політичного і національного толерування.

Дисертація відзначається логічністю викладу, чіткістю аргументації. У вступі вказується на застосування традиційних (культурно-історичний, історико-порівняльний, типологічний, структурно-функціональний, біографічний, текстологічний) методів і новітніх (герменевтичний, риторичний, інтертекстуальний) підходів. Такий синтез різних дослідницьких стратегій сприяє цілісному всебічному студіюванню заявленої наукової проблеми. Відчувається, що дисертантка добре обізнана із сучасними теоретико-методологічними підходами, дослідження виконане на належному теоретичному рівні, має значну наукову й практичну цінність, створює можливості для подальшого системного вивчення давнього українського письменства.

Положення та результати дисертації науково обґрунтовані, достовірні, тема розкрита з достатньою повнотою. Обсяг основного тексту –184 стор., загальний обсяг роботи – 219 стор., що відповідає вимогам до кандидатських дисертацій гуманітарного профілю. Основний зміст роботи викладено у 10 статтях: 4 – у наукових фахових виданнях, 2 – за кордоном, 4 – у матеріалах конференцій.

Структурно дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (356 позицій) та додатків. У вступі наявні всі обов'язкові складові наукового апарату: чітко окреслено актуальність і стан наукового вивчення проблеми, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи,

вказано теоретико-методологічну базу та методи дослідження, описано особистий внесок дисертантки. У першому розділі дисертації (Історіографічні та теоретико-методологічні засади дослідження) здійснено систематизацію наукових підходів до аналізу та інтерпретації текстів полемічного жанру, описано історіографію «Апокрисиса», суспільно-релігійні та історичні передумови його появи, генезу полемічного дискурсу. Другий розділ – Жанрово-композиційна своєрідність «Апокрисиса» – присвячено з'ясуванню проблематики твору, його жанрової дефініції, структурно-композиційним особливостям. Третій («Апокрисис» як комунікативно-риторична система) розкриває комунікативну специфіку твору: окреслено нарративні особливості тексту в межах триполярної образної системи «автор-читач-опонент», детально проаналізовано його інтертекстуальне наповнення, виявлено стильові особливості та з'ясовано роль і значення художніх засобів та риторичних прийомів у творенні цілісної канви тексту.

Дисертація В.З. Сребнюк відзначається чітким структуруванням тексту, прозорістю і логічністю викладу інформації, їй притаманна цілісність і зв'язність, оформлення в цілому відповідає вимогам до наукових робіт такого рівня. Використана термінологічна система є загальноновизнаною. Дослідниці вдалося з'ясувати тенденції розвитку та поширення полемічної прози кінця XVI – початку XVII ст. в Україні, дослідити поняття «полеміка» та «публіцистика» для виявлення жанрової природи твору, окреслити коло проблем «Апокрисиса» Христофора Філалета у контексті твору-запиту Петра Скарги і твору-відповіді Іпатія Потія. Дисертантка здійснила детальний аналіз композиційних особливостей твору, розглянула нарративно-риторичні особливості тексту, що свідчать про появу та формування в українській літературі стилю бароко.

Варто зауважити, що у роботі вперше системно та різносторонньо досліджено жанрово-стильову специфіку твору Христофора Філалета у контексті полемічного дискурсу кінця XVI – початку XVII століття. Результати дослідження узагальнюють та систематизують теоретико-методологічні засади української полемічної прози, обґрунтовують її жанрову, ідейно-тематичну парадигму в історико-культурному контексті, окреслюють стильові та нарративні

особливості «Апокрисиса» Христофора Філалета.

Основні положення дисертації можуть бути використані у курсах лекцій з історії української літератури давнього періоду у вищих навчальних закладах, при проведенні спецкурсів, спецсемінірів, факультативних занять. Результати дослідження можуть слугувати матеріалом для подальшого комплексного вивчення української полемічної прози та при написанні й оновленні підручників, посібників. Текст дисертації буде корисним і для суміжних галузей науки: культурології, філософії, історії та релігієзнавства.

Водночас, до дослідження В.З. Сребнюк є певні зауваження.

1. Валентина Сребнюк у роботі, розкриваючи специфіку полемічної прози, апелює до риторичних настанов Арістотеля, принагідно згадує давньогрецьких філософів, які використовували засоби красномовства з метою переконати опонента у своїй правоті, проте не розглядає «Апокрисис» Христофора Філалета крізь призму багатого ораторсько-проповідницького надбання давньої української літератури. Такий аспект значно би розширив горизонти дослідження.

2. У тексті першого розділу не уніфіковано назви твору (*Apokrisis* чи «Апокрисис») та справжнє ім'я автора (Мартин Броневський чи Марцін Броневський). Зрозуміло, що такі недоречності спричинені опрацюванням відповідних авторитетних джерел, тому варто було зробити внутрішньотекстове посилання при першому використанні.

4. У роботі є окремі стилістичні та технічні огріхи на с.с. 4, 5, 6, 21, 29, 41, 63, 79, 86 .

Однак вказані зауваження та окремі недогляди мають рекомендаційний характер і не можуть суттєво вплинути на загальну високу оцінку дисертації Валентини Сребнюк.

Автореферат повністю відображає наукову аргументацію розділів, його зміст відповідає основним положенням дисертації, які подано лаконічно, науково коректно. Висвітлення наукових положень в анотаціях українською та англійською мовами також відповідає змістові роботи й вимогам щодо оформлення супровідних текстів такого типу.

Дисертація В.З. Сребнюк «"Апокрисис" Христофора Філалета у полемічному дискурсі кінця XVI – початку XVII ст.» відповідає спеціальності 10.01.01 – українська література, профілю Спеціалізованої вченої ради К 58.053.02, вимогам п.9 та п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а також вимогам МОН України, які висуваються до кандидатських дисертацій, та дає всі підстави стверджувати, що дослідження є самостійним, цілісним, завершеним, містить науково обґрунтовані висновки, які розширюють і поглиблюють уявлення про полеміко-публіцистичну прозу кінця XVI – початку XVII ст. Її автор – Валентина Зіновіївна Сребнюк – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література.

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри української філології
Хмельницького національного університету

Л.В. Олійник

Підпис к. філол. н., старшого викладача Олійник Л.В. засвідчую.

Учений секретар

Хмельницького національного університету
кандидат технічних наук, доцент

Л.І. Тебляшкіна